

**Karolinska
Institutet**

En uppdatering kring forskning och klinik av demenssjukdomarna med särskilt fokus på Alzheimers sjukdom

Maria Eriksdotter, Dekan KI Syd

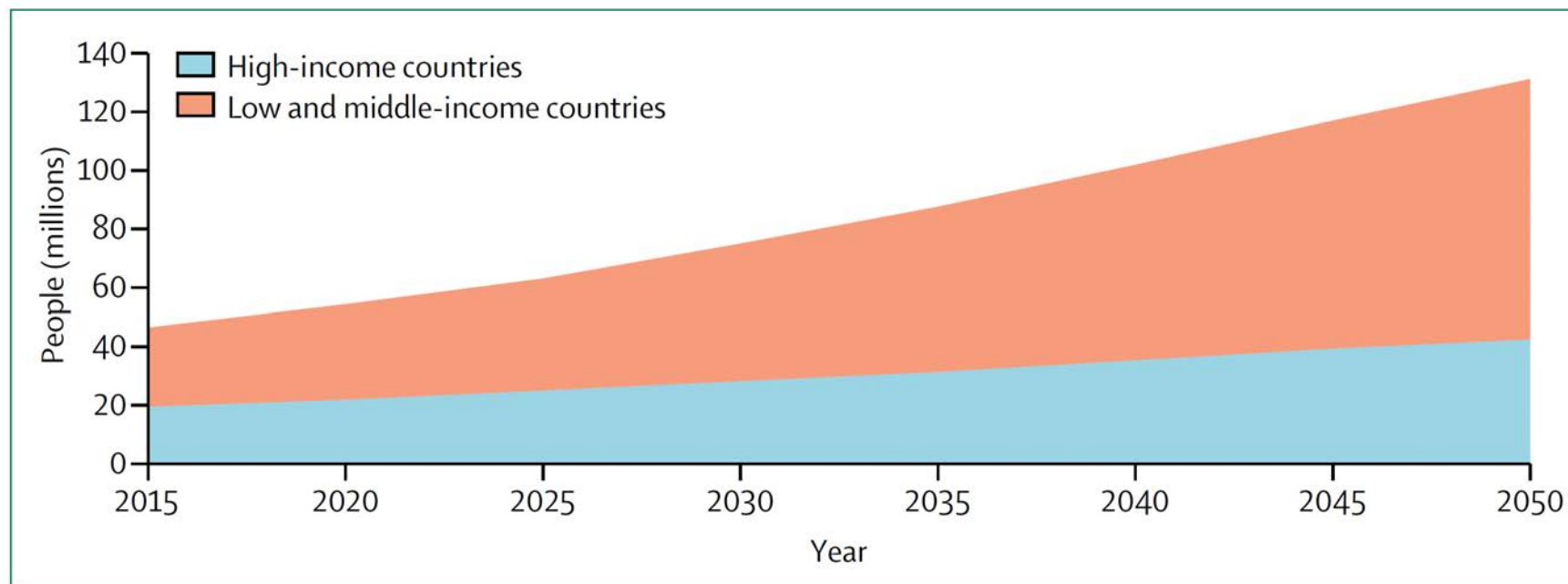
Professor och överläkare i geriatrik

Karolinska Institutet och Karolinska universitetssjukhuset, Huddinge

maria.eriksdotter@ki.se

Demenssjukdomarna i världen

50 miljoner personer i världen – ökande till 152 miljoner 2050!
Nytt demensfall var 3:e sekund

Alzheimer's Disease International: World Alzheimer Report 2015

Demenssjukdomarna

- 150 000 demenssjuka i Sverige,
ca 20-24 000 nya fall/år
- Kostnader svensk demensvård 65
miljarder/år
- Alzheimers sjukdom vanligast

Hur besegra Alzheimers sjukdom och andra demenssjukdomar?

Hur långt har vi kommit?

Identifiera effektiva behandlingar och främja hälsosam livsstil redan i medelåldern

Ställa säker diagnos i god tid

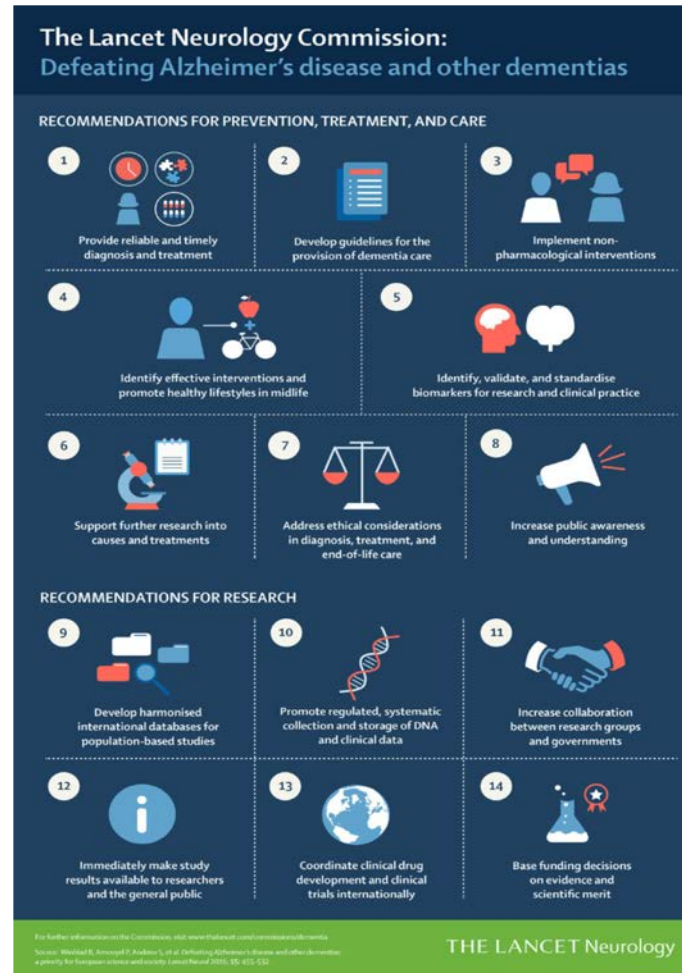
Identifiera och standardisera mätbara biologiska markörer för klinisk användning

Utveckla riktlinjer för god demensvård

Införa icke-farmakologiska behandlingar

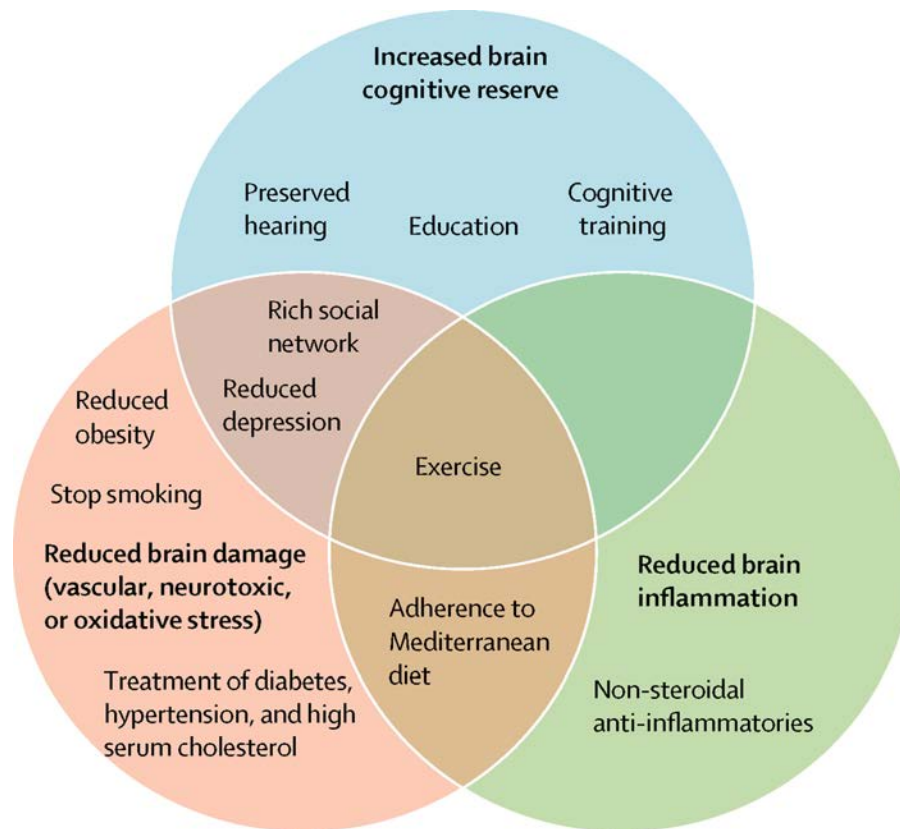
Stödja/bidra till forskning om vård och behandling

Öka kunskapen bland personal och allmänhet

Winblad et al 2016

Identifiera effektiva behandlingar och främja hälsosam livsstil redan i medelåldern

Livingston, Lancet 2017

”Behandla” Riskfaktorer

Depression

Diabetes

Fetma

Fysisk inaktivitet

Högt blodtryck

Låg utbildning

Låg social aktivitet

Nedsatt hörsel

Rökning

WHO's Riktlinjer maj 2019

Fratiglioni, Kivipelto, Livingston, Skoog, Winblad mfl

Behandling i 2 år med

Kostrådgivning

Fysisk träning

Kognitiv träning

Kontroll av vaskulär hälsa

(behandlingsgrupp)

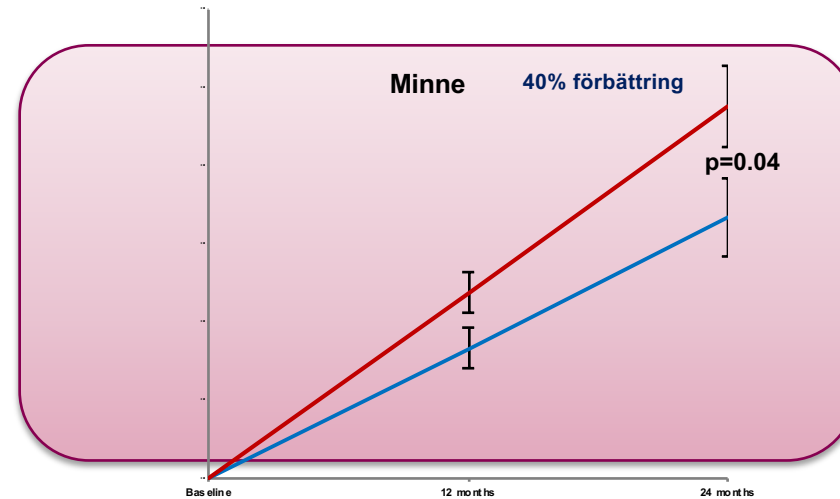
eller

Regelbunden
hälsorådgivning

(kontrollgrupp)

Röd – interventionsgruppen

Blå – kontrollgruppen

- Bättre livskvalitet
- Bättre förmåga att klara vardagliga aktiviteter
- Minskad risk för nya kroniska sjukdomar

Ställa säker diagnos i god tid

Karolinska
Institutet

Utredning av personer med misstänkt demenssjukdom

Socialstyrelsens riktlinjer 2017

BASAL **nedanstående skall ingå:**

Sjukhistoria

Sjukhistoria från närstående

Läkarundersökning

Blodprover

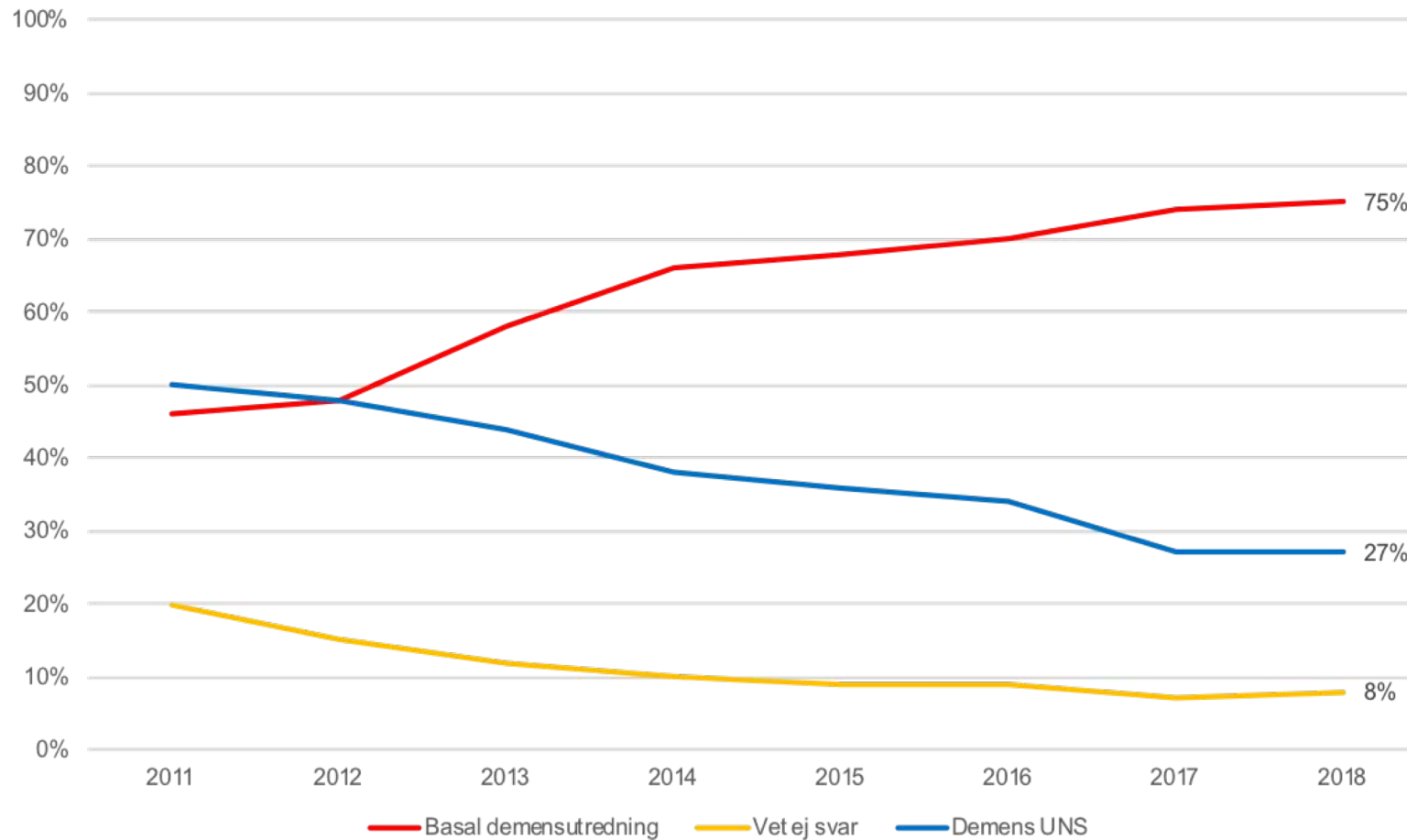
MMSE och klocktest

Undersökning av funktionsförmåga

Datortomografi hjärna

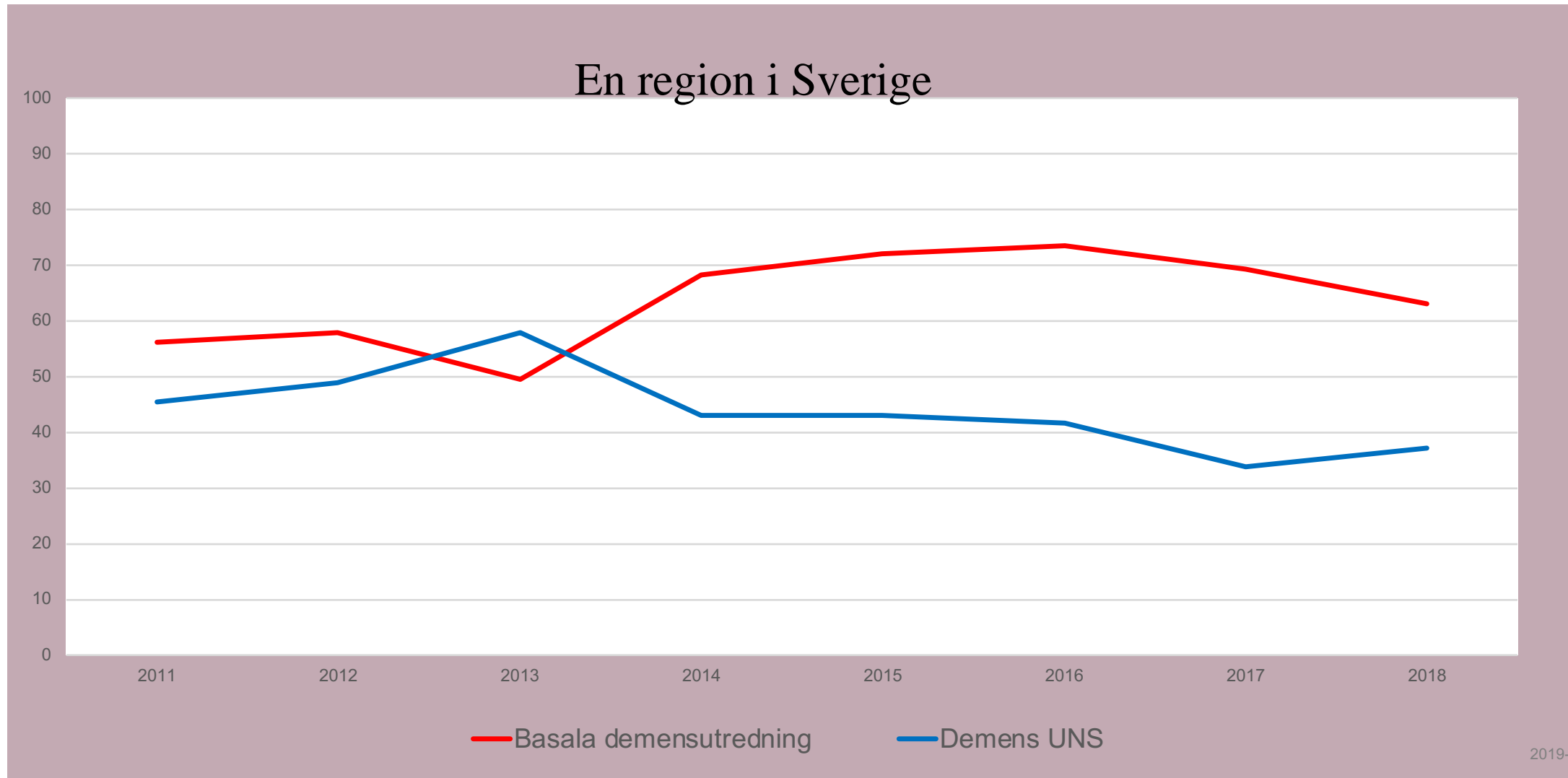

När andelen basala demensutredningar i primärvården ökar blir diagnostiken säkrare

När andelen basala demensutredningar i primärvården sjönk försämrades diagnostiken (2013) för att sedan öka igen 2014 med åtföljande förbättrad diagnostik

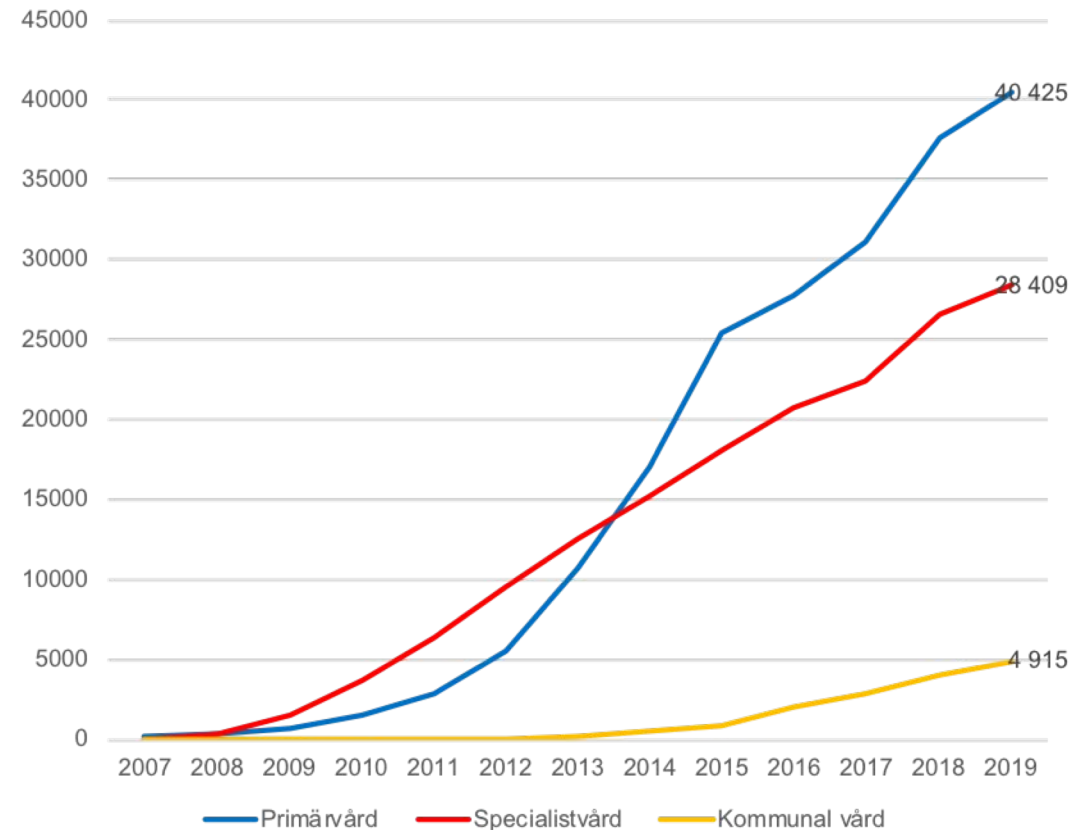

Världens största databas för demenssjukdomar

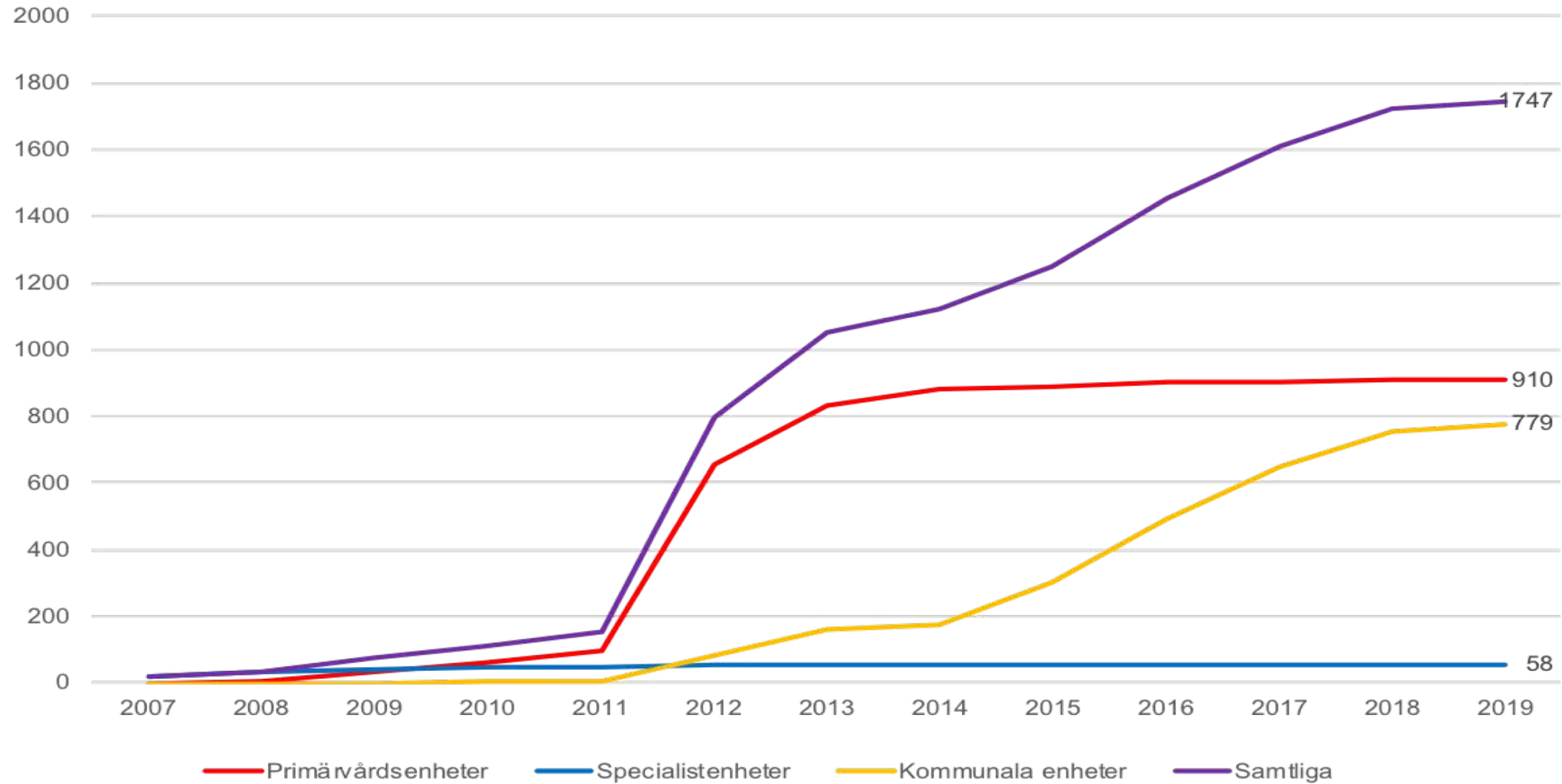
10 maj

*86 320 personer med
olika typer av
demenssjukdom
(varav 38 052 i
primärvården)*

74 000 uppföljningar

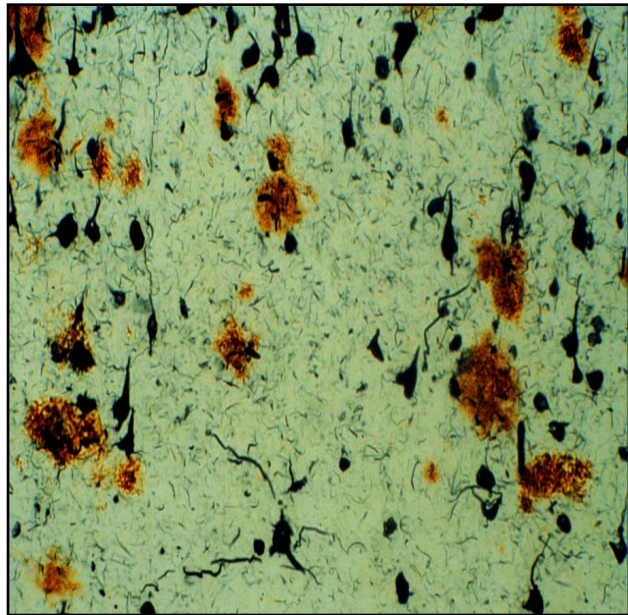

58 minneskliniker (100%)
910 primärvårdsenheter (75%)
779 kommunala enheter i 76 kommuner

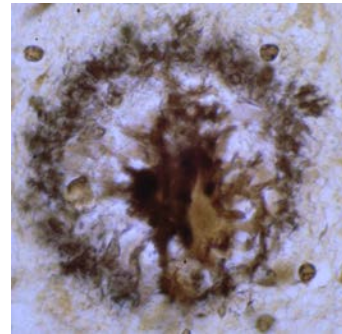
Hur ser det ut i hjärnan hos en person med Alzheimers sjukdom?

Plack o fibrillnystan

*Bogdanovic, Winblad,
Huddinge Hjärnbank*

Placken innehåller proteinet beta-amyloid

Fibrillnystan innehåller tau

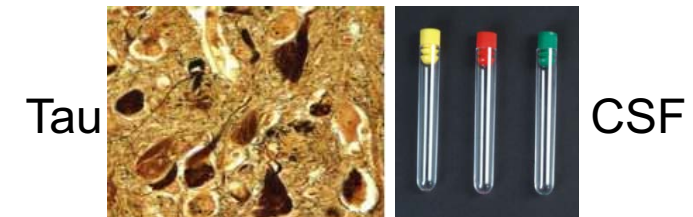
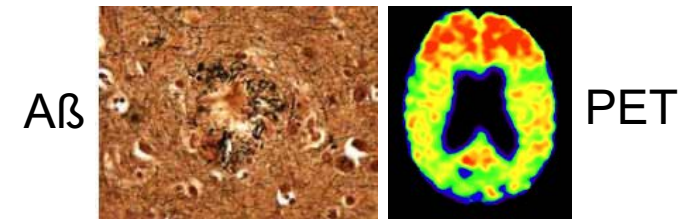

Nervcells förlust
Inflammation
Kärlskador

Biomarkörer som används i utredningen

- Med PET se plack med β -amyloid och fibrillnystan (tau) i hjärnan
- Mäta β -amyloid i CSF
- Mäta tau-proteinet i CSF
- Med MRI mäta volymen av olika hjärnområden

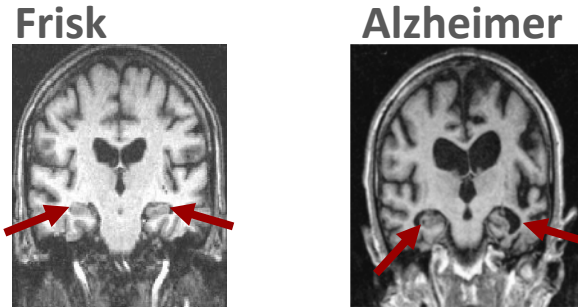
Biomarkörer för AD

Biomarkörer vid Alzheimers sjukdom

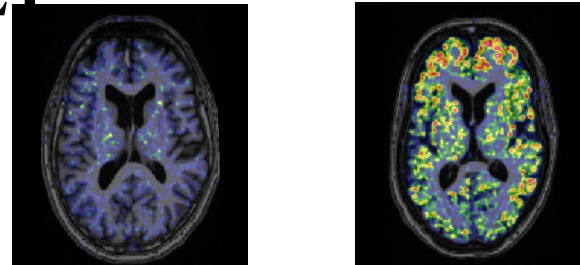
MRI

*Wahlund,
Westman et al*

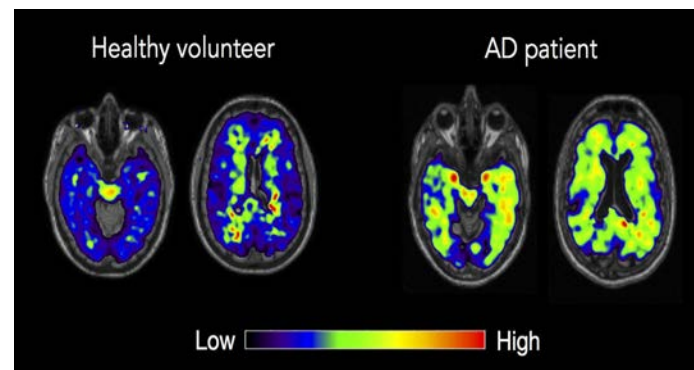
Amyloid PET

*Nordberg et al,
Nyberg,
Eriksdotter
et al*

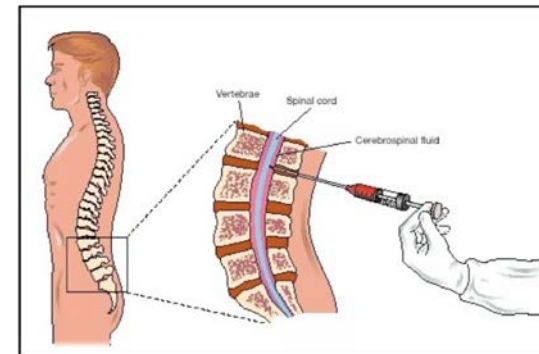

Tau-PET

*Nordberg et al
Hansson et al*

Prov från ryggvätskan (CSF)

Beta-amyloid ↓ tau ↑

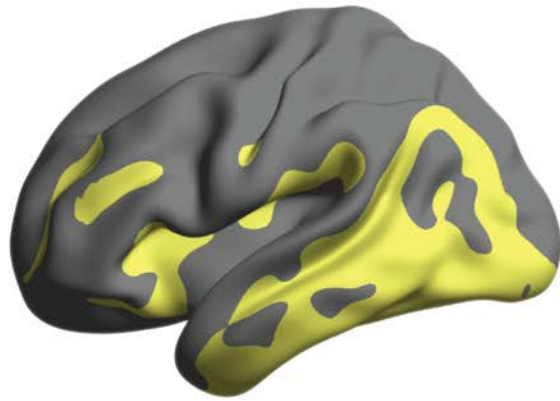
Andreasen, Blennow, Zetterberg, Hansson et al

Molekylär imaging av hjärnan ökar möjligheten till tidig diagnostik och behandling vid demenssjukdomar

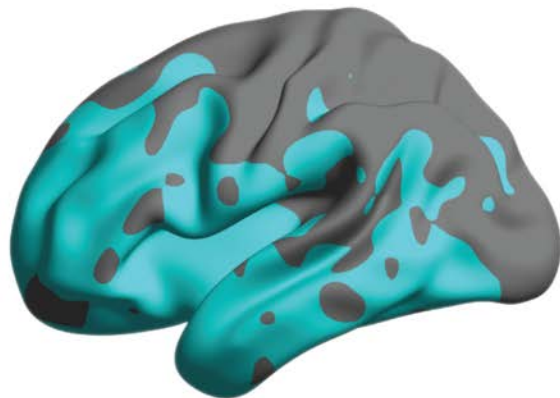

**Karolinska
Institutet**

Tau

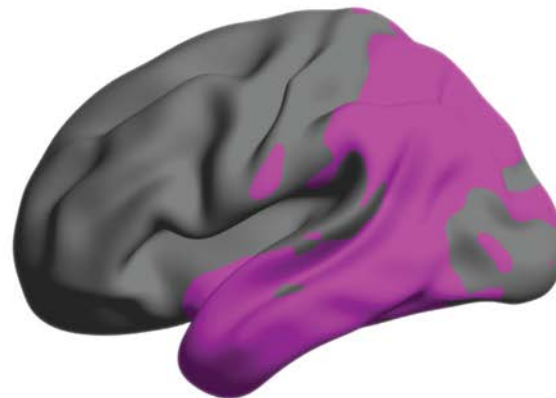
Neuroinflammation

Amyloid-beta

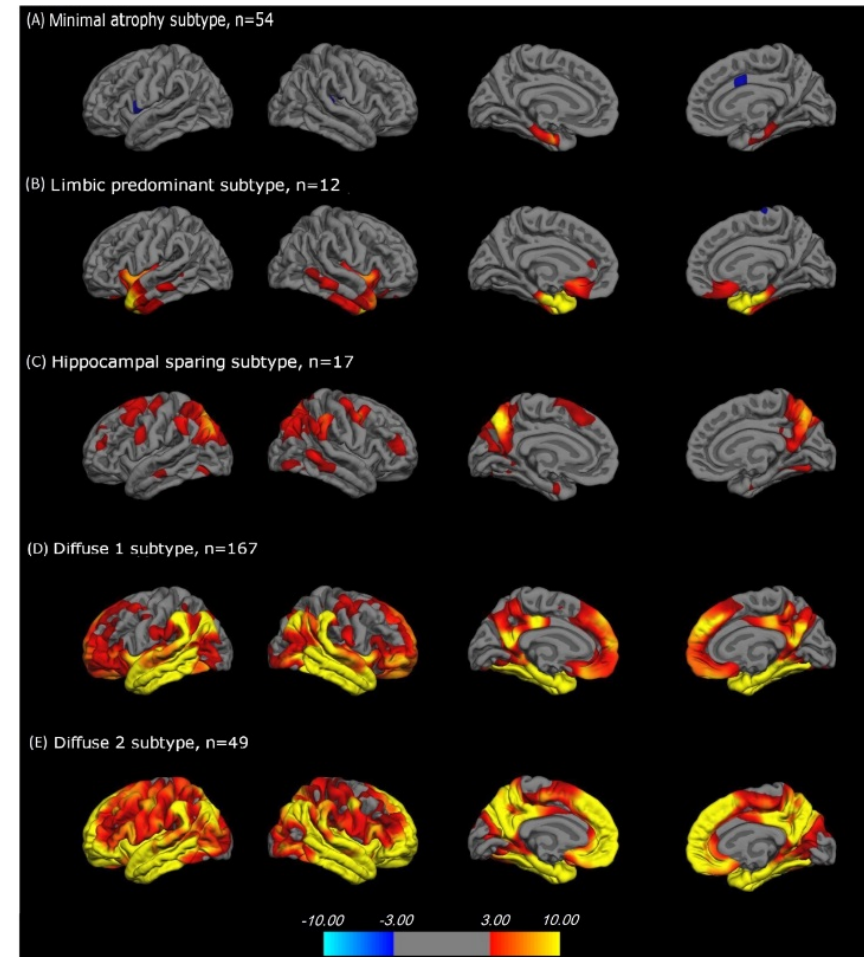
Neurodegeneration

Nordberg
Translational Molecular Imaging Lab

Alzheimer- en sjukdom?

- Liknande sjukdomslängd
- Liknande kognitiv förmåga
- Försämras olika snabbt

Nuvarande medicinsk behandling

Socialstyrelsens ”Nationella riktlinjer för vård och omsorg vid demenssjukdom” rekommenderar:

Symptomlindrande läkemedel till personer med Alzheimers sjukdom eller Lewybody demens

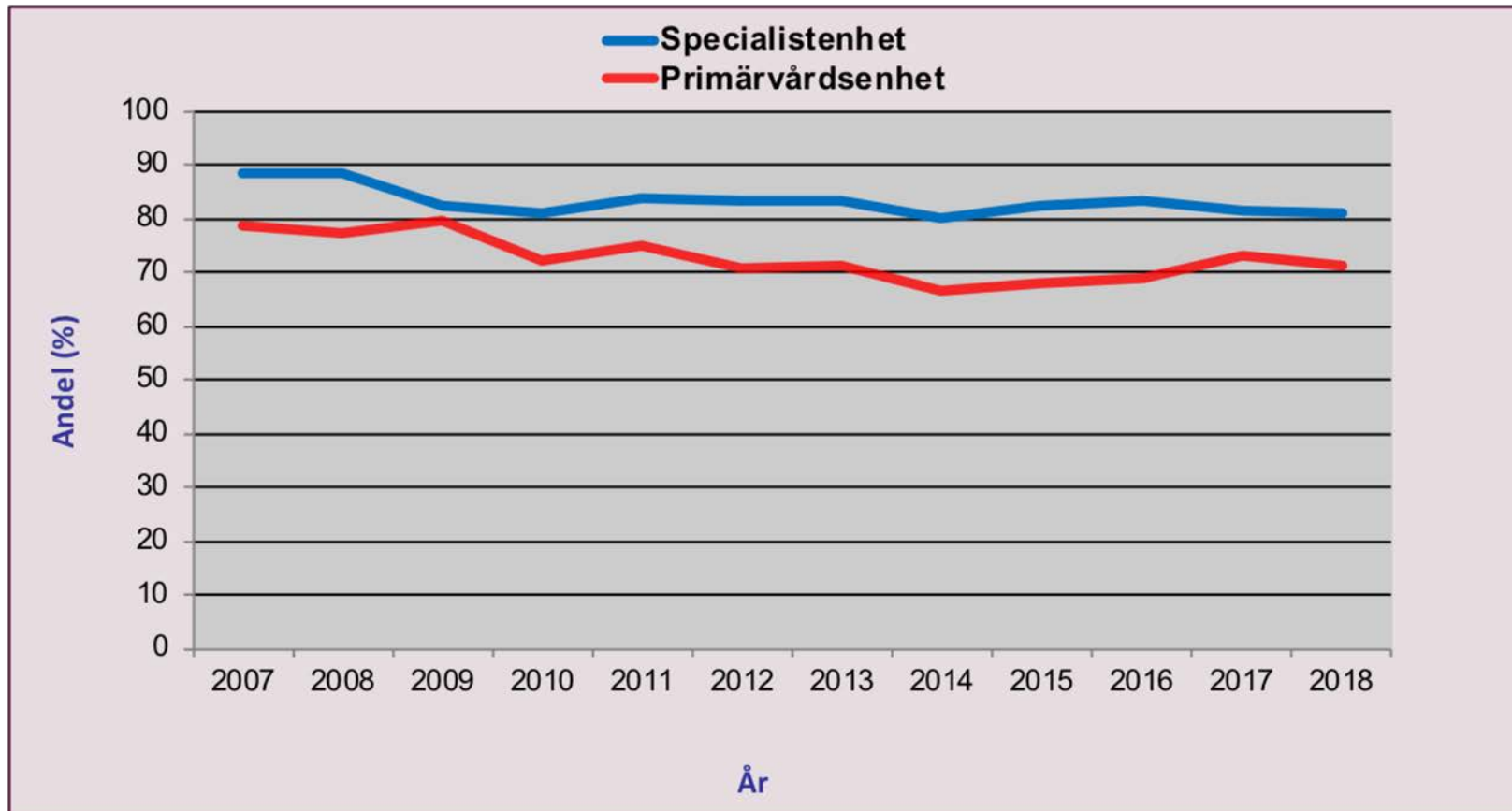
Kolinesterashämmare

Memantin

Hur gör vi?

Andel personer med AD-diagnos som behandlas med demensläkemedel (kolinesterashämmare och/eller memantin)

Unika möjligheter att förbättra vården av patienter med demenssjukdom

Med samkörning av SveDem och andra databaser kan vi undersöka

vården av personer med demenssjukdom och till exempel:

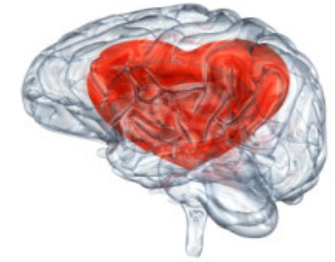
diabetes

stroke

hjärtsvikt

frakturer

olika läkemedel

*70% behandlas med
Hjärt-kärl läkemedel*

vården av personer med demenssjukdom och BPSD-symptom

vården av personer med demenssjukdom i livets slutskede

Studier i SveDem om behandling med Demensläkemedel

- Behandling med kolinesterashämmare är associerat med minskad risk för hjärtinfarkt och stroke och död
- Behandling med kolinesterashämmare är associerat med minskad användning av antipsykotika och ångestdämpande medicinering

(Nordström, Eriksdotter et al Eur Heart J, 2013; Tan, Eriksdotter et al Alz and Dem 2018)

DOMINO-studien visade att när behandlingen med kolinesterashämmaren donepezil avslutades hos personer med svår demens försämrades kognition och funktionsförmågan påtagligt och BPSD-symptomen ökade.

(Howard et al 2015)

Kvinnor med demenssjukdom får sämre vård?

- Kvinnor med Alzheimers sjukdom utreds med färre undersökningar och får diagnos i senare stadier
- Kvinnor med Alzheimers sjukdom behandlas mindre ofta med demensläkemedel
- Kvinnor med Alzheimers sjukdom behandlas i större utsträckning med sömnmedel och lugnande.
- Kvinnor med förmaksflimmer och demenssjukdom har lägre sannolikhet för att behandlas med blodförtunnande.

(Subic et al 2016, Cermakova et al 2017)

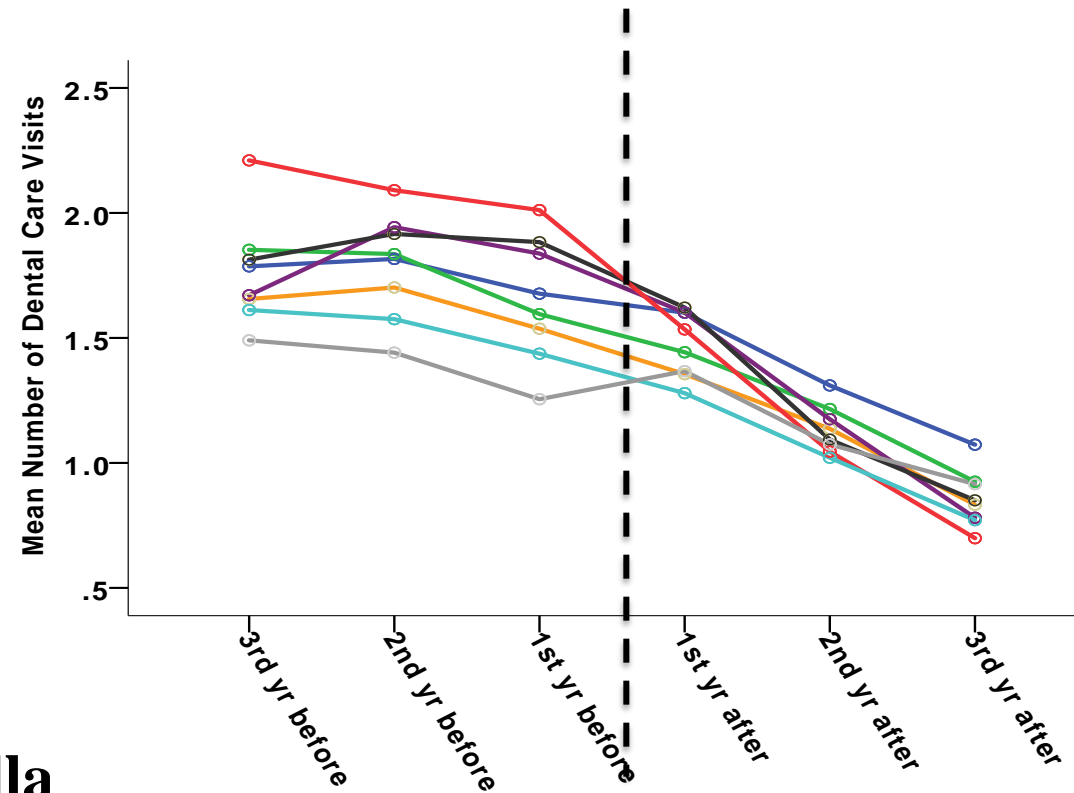

Efter demensdiagnosen slutar man gå till tandläkaren?

Före demensdiagnos

Efter demensdiagnos

Lägre minnesförmåga vid studiens start förutspådde senare förlust av tänder

ÅTGÄRD:
Stöd behövs för att bibehålla kontakt med tandvården

Fereshtehjehnad et al 2017

Vanligt med beteendeproblem, sk BPSD symptom

- Depression
- Oföretagsamhet
- Oro-ängslighet
- Rastlöshet
- Synhallucinationer
- Sömnstörningar
- Vanföreställningar

Foto: Yanan Li

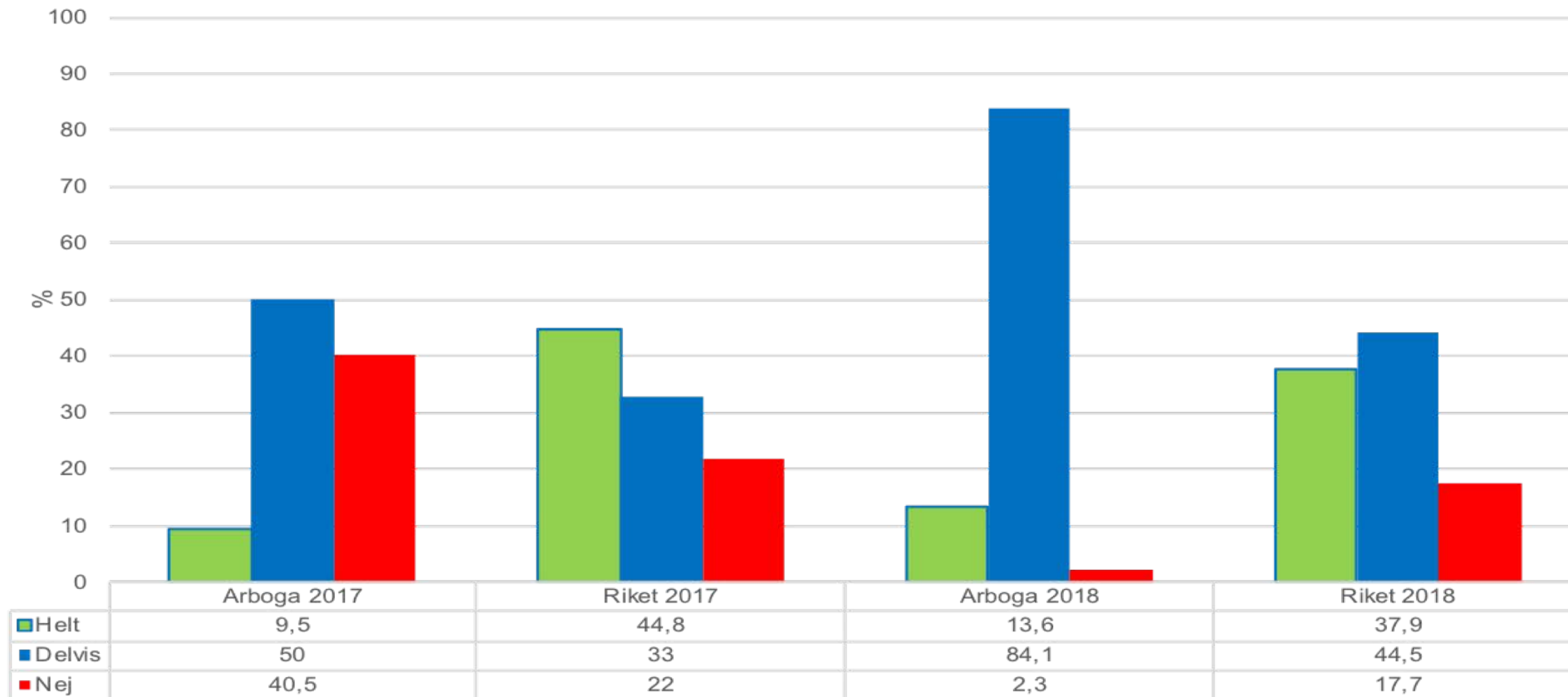
- **BPSD-registret**
  - Analyserar förekomst av BPSD och sätter in tvär-professionella åtgärder på individnivå
  - Kvalitetssäkring genom ständiga uppföljningar
  - Implementering av nationella riktlinjer
  - Personcentrerad vård
- **SveDem**
  - Utvärderar effekten av åtgärderna på enhetsnivå
  - Kvalitetssäkring genom årliga uppföljningar
  - Uppföljning av följsamhet till nationella riktlinjer
  - Uppföljning av personcentrerad vård

Årlig uppföljning SÄBO/ ny Hemsjukvårdsmodul

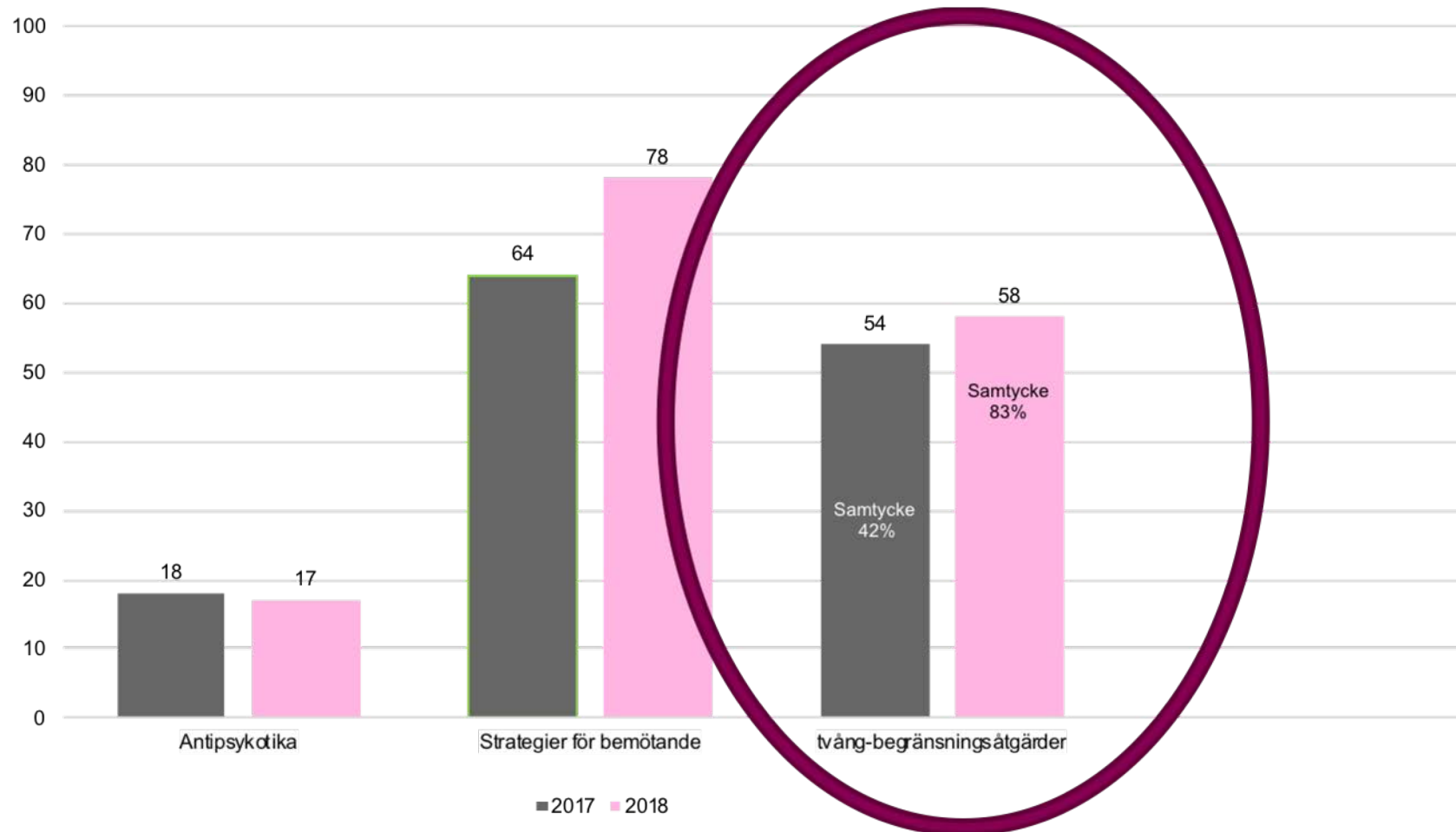
- Aktivitetsnivå – tex måltid, förflyttning
- Levnadsberättelse
- Miljöanpassningar
- Strategier för bemötande
- Erbjudande av personcentrerade aktiviteter
- Tvångs-, skydds- och begränsningsåtgärder
- Qualid – Livskvalitet vid svår demens (endast i SÄBO)

Personcentrerade aktiviteter Arboga kommun och Riket 2017 o 2018

Björntorps äldreboende, Oxelösund

2017 o 2018 (andel ovanför staplarna)

Förbättringar i SÄBO

Mellan 2014-2018 har

Andelen där

- **levnadsberättelsen** ligger till grund för vården
ökat från 42 till 72%
- **miljöanpassningar** finns dokumenterade i genomförandeplanen
ökat från 30 till 66%
- **bemötandestrategier** finns dokumenterade i genomförandeplanen
ökat från 35 till 72%

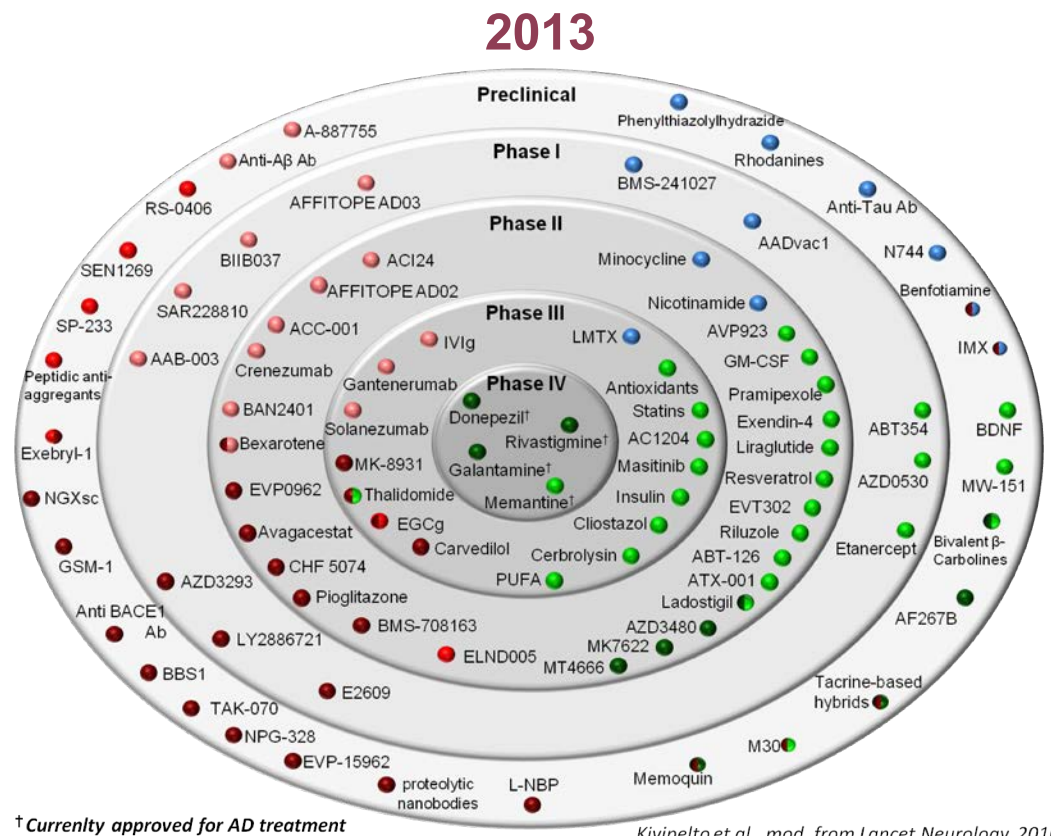
SveDems Årsrapport 2018

Hemsjukvårdsmodulen och omsorgsinsatser

Resultat från pilotprojektet 2018

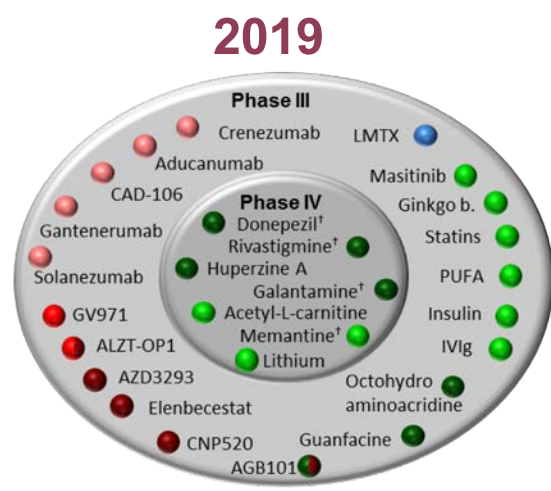
- SveDem ger ett helhetsperspektiv och minskar risken för att åtgärder ska ”ramla mellan stolarna”.
  - Tydligare teamtänk/teamarbete
  - Antalet läkemedelsgenomgångar har ökat
  - Tvångs- och begränsningsåtgärder har minskat
  - Ökad förståelse för nyttan av genomförandeplanen och levnadsberättelsen
-

Hur har det gått med att få fram bromsmediciner mot Alzheimer?

† Currently approved for AD treatment

Kivipelto et al., mod. from Lancet Neurology, 2010

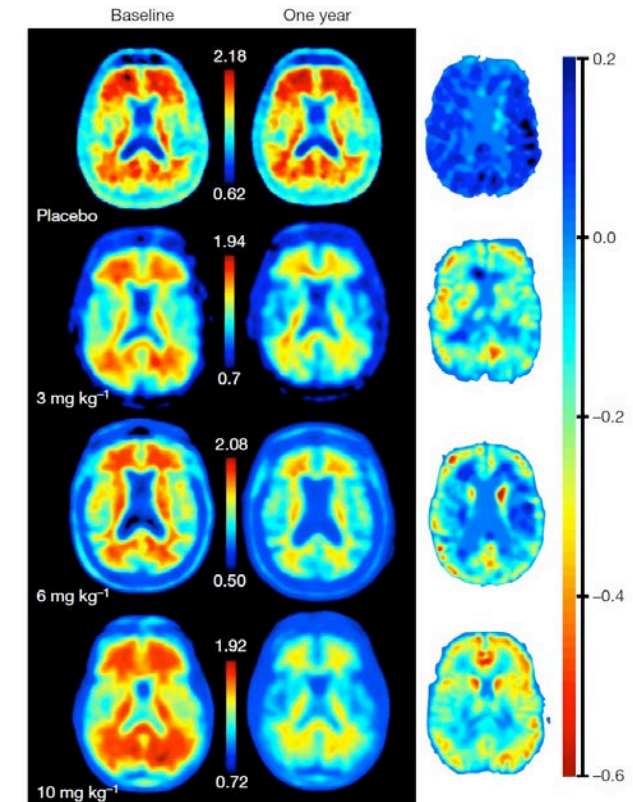
Ny approach: börja tidigare, noggrannare kartläggning av AD-varianter, flexibel försöksdesign

e-plattform för hjärnhälsa

- ↓ Aβ production
- ↓ Aβ aggregation
- ↑ Aβ clearance
- Tau
- Cholinergics
- Others

Vaccination med β -amyloid eller tau

- Vaccinationsstudien med amyloidsubstansen Aducanumab avslutades i förtid i mars 2019, påverkan på minnesfunktioner inte tillräckliga.
- Klinisk prövning av vaccination med en antikropp mot β -amyloid, BAN2401 pågår (*Lannfelt et al*)
- Klinisk prövningar med tau vaccination pågår

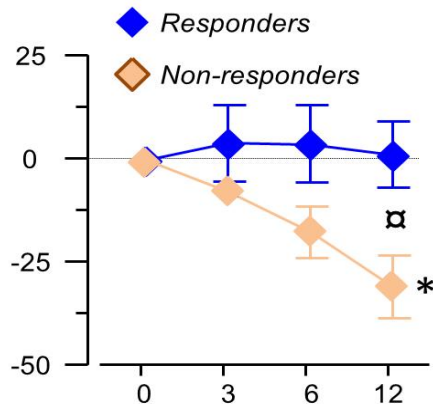
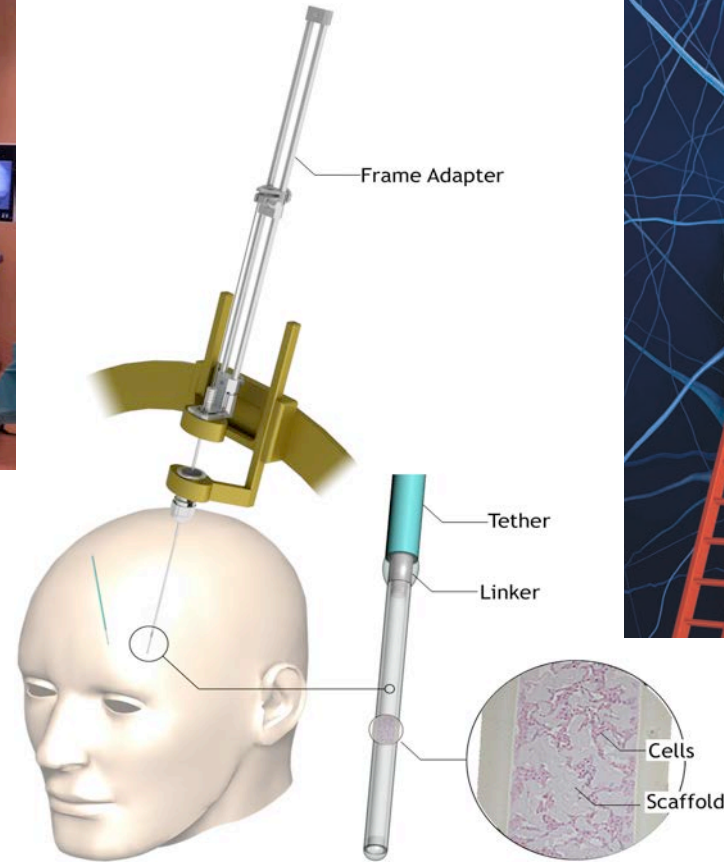
- NGF (*Levi-Montalcini and Hamburger 1951*) krävs för överlevnad av kolinerga neuron (*Thoenen et al 1987*)
- NGF förhindrar celledöd och stimulerar överlevnad och funktion av de kolinerga nervcellerna–celler som bryts ner vid AD
- NGF nivåerna i basala framhjärnan är sänkta vid AD

Rita Levi-Montalcini får Nobelpriset 1986

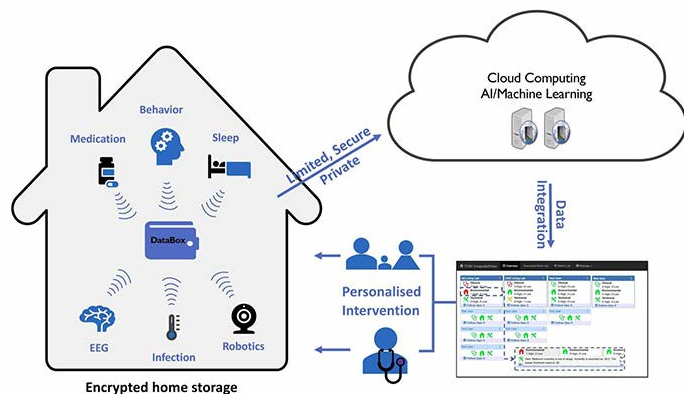
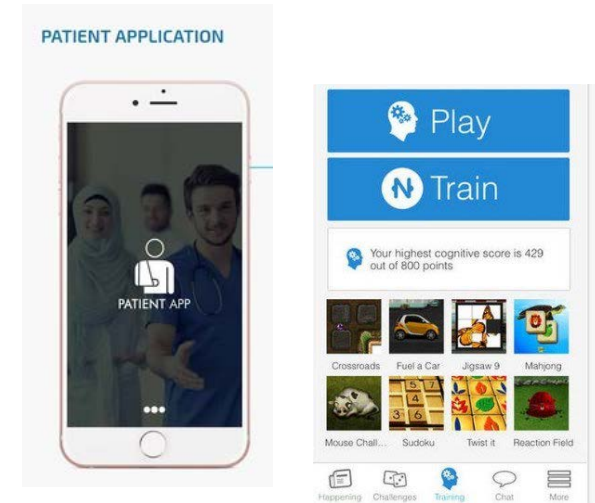
Cellterapibehandling med tillväxtfaktorn NGF till patienter med Alzheimers sjukdom

Eriksdotter et al 2012, Wahlberg et al 2012, Karami, Eyjolfsdottir et al 2015, Ferreira et al 2015, Eyjolfsdottir et al 2016

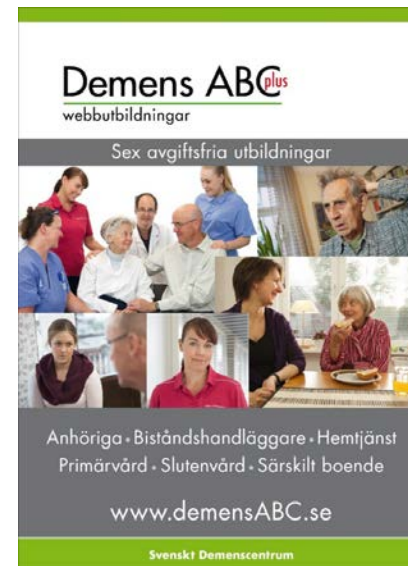
Ny teknologi för mer individanpassad och effektiv behandling --- men mänsklig kontakt är viktigast!

- Redskap för E-hälsa och Mobil-hälsa
  - Appar som påminner och ger stöd
  - Appar för att screena för minnesproblem, träna minnet, tidig diagnos
  - GPS
- Artificiell intelligens
- Robotar
- Smarta hem? Smarta särskilda boenden?

Utbildning förbättrar vårdkvaliteten

- Studenter på grundutbildningar för hälso-och sjukvård
- Personal
189 000! utbildats i Demens ABC

Magisterutbildning i demensvård för läkare, fysio- och arbetsterapeuter
(Silviahemmet och KI)

Magisterutbildning i demensvård till Silviasjuksköterska
Utbildning i demensvård till Silviasyster
(Silviahemmet och Sophiahemmets högskola)

”Cocktail” av åtgärder mot demenssjukdomarna

Karolinska
Institutet

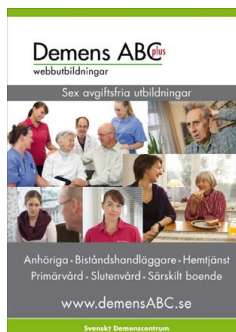
Personcentrerad vård

Utbildning

Genomtänkt miljö

Utvärdera med SveDem

Behandla BPSD-symptom

Hälsosam livsstil

Öka medvetenheten bland allmänheten

Emma

Karin

Ann-Katrin

**Vill Du veta mer om SveDem?
www.svedem.se**

Besök oss i Monter 33

Eller maila

svedem@sl.se

TACK

Alla deltagare: Väl värda fantastisk fest på kvällen!